

1. Моисеев Н. Н. Математические задачи системного анализа. - М.: Наука, 1981. - 488 с. 2. Сакович В. А. Оптимальные решения экономических задач. - Мн.: Выш. школа, 1982. - 272 с. 3. Подиновский В. В., Ногин В. Д. Парето-оптимальные решения многокритериальных задач. - М.: Наука, 1982. - 256 с. 4. Абраменко Г. В., Шорин А. А. Применение системного анализа в технике и экономике. - М.: ЦЭИ Химмаш, 2001. - 190 с. 5. Кочкіна Н. Ю., Мальчиков В. В. Застосування сумісного аналізу при дослідженні інтересів споживачів // Маркетинг в Україні. - 2002. - № 5. - С. 37-42. 6. Васильев Ю. Л., Дмитриев А. Н. Спектральный подход к сравнению объектов, охарактеризованных набором признаков // Докл. АН СССР,

1972. - Т. 206. - №6. - С. 1309-1312. 7. Кочкіна Н. Ю., Журило В. В. Як провести дослідження економічних інтересів компанії? // Маркетинг в Україні. - 2002. - № 3. - С. 45-48. 8. Кочкіна Н. Ю. Маркетингові дослідження економічних інтересів споживачів // Актуальні проблеми економіки. - 2002. - № 11. - С. 49-53. 9. Кочкіна Н. Ю. Узгодження економічних інтересів суб'єктів міжнародної діяльності // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". - 2004. - № 72. - С. 4-7.

Надійшла до редколегії 25.01.10

О. Коблянська, канд. екон. наук, доц.,
С. Огреба, студ.

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

У даній статті досліджено процес впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, його переваги, недоліки, наслідки та перспективи розвитку.

The process of introduction International Financial Reporting Standards in Ukraine, its advantages, disadvantages, consequences and perspectives of development has been studied in this article.

Об'єктивною умовою інтеграції України з країнами Європейського союзу – виступає необхідність удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Зникнення економічних та торгових бар'єрів призводить до того, що інвестори починають придивляються до нових країн, що розвиваються та виходять на світову арену. Саме на цьому етапі і виникає потреба у підготовці загальноприйнятої фінансової звітності, основні принципи якої ґрунтуються на єдиних міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ). Існує ряд проблем, пов'язаних із гармонізацією бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні з міжнародними стандартами, які не дозволяють належним чином вступити у процес світової інтеграції облікових систем і, як наслідок, стримують інноваційний розвиток національної економіки й реалізацію іноземних інвестиційних проектів. Виходячи з цього, актуальним є дослідження міжнародних стандартів фінансової звітності та напрямки гармонізації національних стандартів.

Дослідження проблеми розробки, практичного використання та впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні присвячено роботи відомих науковців – М. Білухи, Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Н. Дорош, В. Костюченко, М. Лузка, В. Пархоменка, В. Швеця та ін. Серед закордонних науковців слід відмітити праці Х. Андерсена, Р. Антоні, А. Афанасьєва, Дж. Блейка, Дж. К. Ван Хорна, Я. Вільямса, Ж. Дюшара, В. Качаліна, Д. Мітчелла, С. Молгрова, С. Мюллера, Я. Соколова, О. Соловйової, Дж. Фостера, Ч. Т. Хорнгрена та інш.

Метою статті є дослідження впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності та удосконалення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні на основі гармонізації та стандартизації в умовах трансформаційних змін.

Для досягнення поставленої мети у статті обумовлено і вирішено наступні завдання:

- визначено причини створення, мету та напрямки гармонізації фінансової звітності;
- досліджено процес впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні;
- виявлено переваги та недоліки переходу України на Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Розвиток ринкових відносин в Україні призводить до необхідності переходу на визнані міжнародні принципи фінансової звітності. Вихід українських підприємств на міжнародні ринки капіталу безпосередньо залежить від прозорості та достовірності фінансової звітності, на підставі якої інвестор міг би приймати рішення про доцільність і обсяг інвестицій, здійснювати контроль за їхнім ефективним використанням. Питання про необхідність впровадження і міжнародної практики подання фінансової звітності в Україні відповідно до міжнародних стандартів вже порушувалось на найвищому рівні протягом останніх років неодноразово. Відсутність нормативної бази МСФЗ

стримувала діяльність наукових та фахових установ щодо розробки навчальних матеріалів та учбових курсів з МСФЗ. Певною мірою це також було зумовлено небажанням самих підприємств опанувати нові стандарти бухгалтерського обліку. Більшість підприємств, навіть усвідомлюючи потребу в переході на МСФЗ, не хотіли вести подвійну систему бухгалтерського обліку. Питаннями МСФЗ в країні займалися окремі науковці-ентузіаста та професійні установи, як наприклад, Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ) та Українська консалтингова мережа (УКМ), які спромоглись об'єднати зусилля фахівців з бухгалтерського обліку та спрямувати їх на творчу діяльність.

Але затягування з прийняттям необхідних законодавчих актів щодо впровадження міжнародної практики ведення бухгалтерського обліку стримувало процес впровадження МСФЗ. Підприємства не хотіли витрачати час та кошти на перенавчання, перебуваючи в стані невіри в можливість такої потреби. Потребу у фахівцях з МСФЗ відчували, як правило, іноземні підприємства, підприємства з іноземними інвестиціями, іноземні інвестори та невелика кількість прогресивних керівників українських підприємств. Вітчизняна бухгалтерська система та фінансова звітність були просто не зрозумілими для іноземних партнерів, однак для того, щоб мати хоч приблизну уяву про фінансовий та майновий стан підприємства, вони вимушені були трансформувати українську фінансову звітність у більш зрозумілу для них форму.

Розглянемо основні етапи процесу впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні.

Першим нормативно-правовим актом щодо впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності став вихід Постанови Кабінету міністрів України "Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів" від 28 жовтня 1998 року. Основними завданнями реформи визначались:

- створення системи національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і звітності, яка забезпечить потрібну інформацією користувачів, передусім інвесторів;
- забезпечення зв'язку реформування бухгалтерського обліку з основними тенденціями гармонізації стандартів на міжнародному рівні та станом економічно-правового середовища і ринкових відносин в Україні;
- надання методичної допомоги у впровадженні та використанні реформованої моделі бухгалтерського обліку.

Програму підтримали МВФ, Центральний банк Нідерландів, Британський фонд ноу-хау, Агентство міжнародного розвитку США, TACIS, ЄС.

Наступним етапом у процесі впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності стала розробка на основі МСБО Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, основна частина яких була затверджена у 1999–2000 рр. Цими стандартами визначаються основні

методологічні принципи ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності, які базуються на принципах міжнародних стандартів з урахуванням особливостей національної системи бухгалтерського обліку.

З урахуванням зовнішньополітичного курсу України на євроінтеграцію та вступ до Світової Торгівельної Організації з 2001 р. набрала силу наступна хвиля стандартизації бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами. Уряд країни прийняв відповідні постанови та рішення, спрямовані на впровадження МСФЗ в Україні:

- Постанову Кабінету Міністрів України "Про затвердження Заходів щодо реалізації основних напрямів розвитку фондового ринку на 2001–2005 роки" від 14 серпня 2001 р. № 1046, якою передбачено запровадження у 2003 році Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку емітентами, цінні папери яких допущені до торгівлі на організаційно оформлених ринках, професійними учасниками фондового ринку, інститутами спільного інвестування;

- Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах" від 18 січня 2003 р. № 25-р яким передбачено перехід акціонерних товариств на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку протягом 2004–2005 р. Тому застосування з 2005 року МСФЗ стало реальним для багатьох підприємств і організацій України.

Завдяки цим нормативно-правовим актам частина великих вітчизняних компаній веде звітність за міжнародними стандартами. Серед них – ВАТ "Укртелеком", ЗАТ "Утел", ВАТ "Укрнафта", ВАТ "Київенерго", корпорація "Інтерпайп" і багато інших.

Наступним найбільш вагомим внеском у впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 року № 367-р "Про затвердження заходів щодо детінізації національної економіки на 2006–2007 роки". Уряд доручив (у п. 4 Розпорядження) Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, Мінфіну, Національному банку та Мінюсту в термін – друге півріччя 2006 року прийняти нормативний акт щодо внесення змін до положень (стандартів) бухгалтерського обліку щодо їх гармонізації з вимогами міжнародних стандартів та переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Для адаптації національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів та удосконалення державного регулювання у цій сфері було прийнято Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, затвердженою розпорядженням Кабінетом міністрів України від 24 жовтня 2007 № 911-р. Стратегією передбачено сформувати необхідну інформаційно-аналітичну базу щодо практичного застосування міжнародних стандартів і забезпечити вільний доступ до неї. Пропонується внести зміни до законодавства з питань бухгалтерського обліку щодо застосування єдиного плану рахунків та визначення загальної номенклатури статей фінансової звітності, порядку їх групування. При цьому суб'єктам господарювання буде надано право формувати фінансову звітність відповідно до особливостей господарської діяльності та максимального розкриття інформації. Важливим стане поліпшення методології бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва. Для них будуть затверджені відповідні національні стандарти бухгалтерського обліку зі спрощеним порядком обліку активів, зобов'язань, власного капіталу та розрахунком фінансових результатів. Окремим категоріям малого бізнесу передбачено надати право застосовувати форму обліку без подвійного запису [2, с. 3]. Виконання заходів Стратегії посилить захист прав та інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності суб'єктів господарювання. Завдяки цьому буде прискорено

інтеграцію економіки України до світової спільноти, формуватиметься привабливий інвестиційний клімат, підвищуватиметься професійний рівень вітчизняних бухгалтерів.

Але, незважаючи на удосконалення нормативно-правової бази щодо впровадження МСФЗ, законодавчі органи, декларуючи прихильність до застосування принципів і методів МСФЗ, не створюють необхідних умов для реального їх запровадження.

Також існують перешкоди цьому процесу впровадження МСФЗ іншого незаконодавчого характеру:

- недостача кваліфікованого персоналу. Сьогодні на ринку праці недостатньо фахівців із МСФЗ, тому невелика кількість українських підприємств готують міжнародну звітність самостійно, а в основному звертаються до консалтингових і аудиторських компаній;

- відсутність прозорості. Звітність згідно МСФЗ повинна бути прозорою, зокрема розкривати інформацію про холдингові структури та про реальних власників бізнесу. Багато українських компаній і їхніх власників до цього не готові;

- значні витрати. Найбільш істотними витратами на підготовку звітності згідно МСФЗ є видатки на наймань й навчання персоналу, а також на консультаційні й аудиторські послуги.

- уніфіковані форми фінансової звітності. П(С)БО регламентують і фінансовий облік і фінансову звітність, а МСФЗ визначають лише обсяг та якість інформації, яка підлягає відображенню у фінансовій звітності. Тобто МСФЗ не містять положень щодо ведення обліку, плану рахунків і форм документів.

- залишається невирішеним питання про спрощення методики розрахунку податку на прибуток на основі методології бухгалтерського обліку [6, с. 25].

Процес переходу на складання звітності згідно МСФЗ досить складний, тому Рада з МСФЗ розробила МСФЗ 1 "Перше застосування МСФЗ", який набув чинності з 1 січня 2004 року. Він є обов'язковим для застосування всіма компаніями, які вперше становлять фінансову звітність у відповідності до МСФЗ, і містить чіткий алгоритм підготовки такої звітності.

Для приведення показників української звітності у відповідність до МСФЗ можна виділити основні підготовчі етапи.

1. Визначення звітної дати й дати переходу. При складанні першої звітності за МСФЗ необхідно чітко розрізняти дату переходу (початок першого звітного періоду) на МСФЗ й звітну дату (закінчення першого звітного періоду). Ще однією вимогою МСФЗ є необхідність подання порівнянних даних хоча б за один попередній період. Наприклад, компанія складає першу звітність згідно МСФЗ на 31 грудня (звітна дата). Відправна точка, з якої компанія починає застосування МСФЗ, повинна бути мінімум на два роки раніше звітної дати для відповідності принципу порівнянності даних. Існує обов'язкова вимога відповідності першої повної фінансової звітності, що включає порівняльні дані, всім стандартам, діючим на звітну дату.

2. Формування облікової політики з МСФЗ. Компанія повинна скласти й затвердити нову облікову політику, яка відповідає МСФЗ, що буде діяти на звітну дату. При цьому потрібно враховувати, що прийнята облікова політика повинна застосовуватися до всіх звітних періодів, показаних у звітності.

3. Визнання статей активів і зобов'язань згідно з МСФЗ. Після затвердження облікової політики компанія повинна проаналізувати всі наявні в неї активи й зобов'язання на дату переходу на МСФЗ на предмет їхнього визнання або списання відповідно до МСФЗ. При цьому актив або зобов'язання можуть обліковуватися згідно МСФЗ, навіть якщо вони й не відображаються в обліку за українськими стандартами, і навпаки.

4. Оцінка активів і зобов'язань відповідно до МСФЗ. Наступний етап заключається в оцінці визнаних активів і зобов'язань для цілей МСФЗ. Як і у випадку з визнанням,

існують розходження в оцінці активів і зобов'язань між П(С)БО та МСФЗ. Вони можуть бути пов'язані як з різним складом капіталізованих статей, так і з різною оцінкою майбутніх грошових потоків, що формують балансову оцінку активів або зобов'язань. Різниця підходів щодо формування балансової вартості об'єктів обліку можуть призвести до практичних труднощів при їх застосуванні.

5. Коректування величини капіталу та резервів. Після того як компанія пройде перераховані вище етапи, величина її чистих активів можуть відрізнятись від величини капіталу і резервів, сформованих відповідно до українського законодавства. Згідно МСФЗ ця різницю потрібно відобразити в складі нерозподіленого прибутку. [4, с. 65]

Незважаючи на те, що описані вище етапи складання звітності відповідно до МСФЗ здаються очевидними, кожний з них пов'язаний з певними труднощами. Їх успішне подолання в чималому ступені залежить від того, наскільки добре керівники компанії розуміють, що перехід на МСФЗ зачіпає не тільки бухгалтерію підприємства, але й багато бізнес-процесів, у першу чергу зв'язані з процесом керування підприємством у цілому. Тому необхідно розглядати перехід на МСФЗ як складний проект, що вимагає контролю й координації з боку вищого керівництва протягом усього строку його здійснення.

Перехід підприємств на Міжнародні стандарти фінансової звітності має як свої позитивні, так і негативні сторони. Компанії, яким необхідний цей перехід, можна умовно поділити на три групи:

- компанії, які працюють із закордонними партнерами. Якщо компанія активно співробітничала із закордонними партнерами, то звітність, складена на зрозумілій їм мові, допомогла би побудувати більш продуктивні відносини;

- компанії, які мають потребу у кредитних ресурсах. Одною з основних перешкод для розвитку українських компаній сьогодні є недостача капіталу. Тому зараз особливо привабливими стають західні ринки капіталу з відносно низькими процентними ставками й наявністю довгострокових кредитів. До даної категорії відносяться капіталомісткі підприємства, що належать до найбільше динамічно розвиваючихся галузей (лізингові, торговельні, промислові компанії);

- компанії, які мають розвинену систему корпоративної культури. Застосування МСФЗ може бути корисним і для тих українських підприємств, які не збираються виходити на західні фінансові ринки. Ефект заключається в забезпеченні менеджерів інформацією, що підвищує ефективність управління, дає можливість грамотно спілкуватися з ринком і акціонерами, зміцнює систему корпоративної поведінки, а отже, і довіру до менеджменту. [6, с. 27].

Крім того, ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами допомагає українським підприємствам захищати свої інтереси в антидемпінгових розслідуваннях. Адаже мовою спілкування із слідчими, перевіряльними органами є мова міжнародних, а не українських стандартів. Також перевагами Міжнародних стандартів фінансової звітності є чітка економічна логіка, узагальнення кращої сучасної практики в області обліку, простота сприйняття для користувачів фінансової інформації в усьому світі. Це дозволяє скоротити витрати підприємства на підготовку своєї звітності, особливо в умовах консолідації фінансової звітності підприємств, які працюють в різних країнах.

Слід відмітити, що в процесі впровадження МСФЗ в Україні відбулись зміни категорійного апарату та з'явилися нові підходи щодо використання бухгалтерського обліку. Професійна мова спеціалістів поповнилась такими поняттями як "фінансовий інструмент", нового визначення набуло поняття "власний капітал", змінилась психологія бухгалтера, адже нова фінансова звітність змусила фахівців думати, а не просто чітко дотримуватись нормативно-правових актів. Прихід МСФЗ у систему бухгалтерського

обліку України дав поштовх розвитку ІТ-технологій, адже програмне забезпечення стало невід'ємною складовою впровадження нових стандартів.

Однак необхідно відмітити і недоліки МСФЗ. Міжнародні стандарти виступають в якості системи, яка не пов'язана напряму з економікою окремих країн та не має власних традицій. Те, що закладене в основу системи МСФЗ, є результатом компромісів між представниками різних систем звітності (перш за все, країн-членів КМСФЗ). Це, в свою чергу, спричинило те, що міжнародні стандарти передбачають основний і альтернативний підходи до визначення та оцінки активів, зобов'язань і капіталу в ряді випадків, залишаючи можливість вибору тієї або іншої облікової політики, що використовується в тій або іншій країні, без створення єдиних вимог до складання звітності, яку дійсно можна було б порівняти.

МСФЗ відкидає досвід окремих країн стосовно ведення обліку та порядку складання звітності, окрім погоджень між країнами-членами Ради з МСФЗ. Підкреслимо, що МСФЗ – це система принципів складання та надання звітності, а не правила ведення бухгалтерського обліку. На відміну від міжнародних, національних, як правило, передбачають обидва аспекти. Якщо МСФЗ не застосовуються в якості національних стандартів, то даний момент можна розглядати скоріше не як недолік, а відмінність міжнародної системи від національних [4, с. 66].

Ще один недолік МСФЗ обумовлений тим, що спочатку вони були системою загальних стандартів, в якій не передбачалися галузеві правила, які б враховували особливості тієї або іншої галузі. Спеціалізовані стандарти почали створюватися лише з кінця 1990 рр., однак на сьогодні їх існує невелика кількість.

До недоліків міжнародних стандартів відносять те, що вони багато в чому покладаються на професійне судження укладача звітності. Відсутність досвіду використання професійного судження у спеціалістів, які складають звітність, а також багатоваріантність вибору внутрішніх і зовнішніх джерел інформації для прийняття рішень спричиняють непорозуміння серед бухгалтерів-практиків і дослідників. Прикладом може бути аналіз активів відносно їх знецінення, передбачений МСФЗ (IAS) 36 "Знецінення активів", відповідно до якого активи підлягають переоцінці за наявності ознак, визначених стандартом. При цьому обумовлюється, що наведений перелік не є вичерпним та підприємство може самостійно обрати інші ознаки знецінення активів.

МСФЗ орієнтовані тільки на комерційні підприємства, створені та функціонуючі для отримання прибутку. Таким чином, МСФЗ жодним чином не регулюють складання звітності некомерційними організаціями, а саме: громадськими, бюджетними, благодійними та іншими.

До недоліків можна віднести відсутність детальних інтерпретацій і прикладів додатків стандартів до конкретних ситуацій. До того ж запровадженню стандартів як в Україні, так і в усьому світі перешкоджають такі фактори, як розбіжності у рівні розвитку і традиціях, а також небажання національних інститутів поступитися своїм пріоритетом в області регулювання і методології обліку.

Але навіть у разі повного переходу Україною на Міжнародні стандарти фінансової звітності не слід очікувати потужного потоку інвестицій в країну. Однак це буде важливим кроком у процесі побудови взаємної довіри між Україною на міжнародним співтовариством. Збільшення корпоративної прозорості буде означати, що інвестиції стануть менш ризиковими для інвесторів, а значить, дешевшими.

В результаті аналізу процесу впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні було зроблено наступні висновки:

1. Суттєві відмінності національних систем обліку значно ускладнюють аналіз інформації та прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізації фінансових ринків, тому постала потреба у забезпеченні гармонізації фінансової звітності.

2. Дослідивши процес впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, можна визначити шість основних етапів цього процесу. Кожний етап характеризується певними особливостями і труднощами щодо впровадження МСФЗ. Особливо важкими були перші два етапи, оскільки перехід до МСФЗ ніяк не регулювався з боку держави. З розробкою необхідних нормативно-правових актів процес впровадження міжнародних стандартів інтенсифікувався і почав набирати силу, що в майбутньому може призвести до переходу систем бухгалтерського обліку більшості підприємств в Україні на вимоги МСФЗ.

3. Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності має свої переваги та недоліки. Перехід на МСФЗ допоможе захищати інтереси підприємств-експортерів у антидемпінгових розслідуваннях, а також зменшити втрати національних компаній по залученню іноземного капіталу. Але процес впровадження МСФЗ на підприємствах вимагає великих фінансових вкладень. Також значним "мінусом" міжнародних стандартів є занадто загальні ви-

моги до подання та складання фінансової звітності, які не ураховують особливостей національної системи бухгалтерського обліку.

1. Голов С. Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вдосконалення і застосування. // Бухгалтерський облік і аудит. – № 11. – 2007 – с. 43–57. 2. Засадний Б. Складання та подання фінансової звітності відповідно до МСФЗ: загальні вимоги. // справа економіста – 2007. – с. 61-69. 3. Іонін Є. Проблеми впровадження в Україні міжнародних стандартів фінансової звітності. Аналітичні аспекти. // Бухгалтерський облік і аудит. 2007. – № 4. – с. 22–31. 4. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2007 / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова / – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2007. – I частина – 1304 с.; – II частина – 1232 с. 5. Международные стандарты финансовой отчетности 2009. / Перев. с англ. / – М.: 2009 – 1047 с. 6. Пятюк М. Л., Смирнова И. А. Концептуальные основы международных стандартов финансовой отчетности. – М.: 2008–200 с. 7. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2009. – № 911-р. 8. Умрихин С. А., Ильина Ю. В. Применение МСФО. М. – 2008. – 432 с. 9. Шалаев В. Запровадження МСФЗ в Україні. // Цінні папери України. – 2007. – № 47. – с. 23–30. 10. Шижкова Т. В. Международные стандарты финансовой отчетности. – М.: 2009. – 320 с.

Надійшла до редколегії 01.02.10

А. Ігнатюк, канд. екон. наук, доц.

ГЛОБАЛЬНІ ГАЛУЗЕВІ РИНКИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ

У роботі проаналізовано підходи до визначення сутності глобальних галузевих ринків та сформульовані їх головні ознаки.

In this article are analyzed determination approaches for nature of global industrial markets and framed its basic features.

Суспільний поділ праці, процеси спеціалізації та відокремлення товаровиробників призводять до формування ринкових відносин, де конкуренція є стимулом до постійного розширення географічних меж ринків, оскільки наслідком зростання обсягів виробництва та капіталу є пошук нових ринків збуту з метою отримання прибутків. Спочатку ринок вийшов за межі міста та отримав регіональне значення, далі ринкові відносини охопили національний рівень, потім національні ринки стають лише сегментами світових, а сьогодні, внаслідок процесів інтернаціоналізації економіки, компанії сприймають весь світ як єдиний ринок.

Сучасні ринкові відносини формуються під впливом постіндустріальних та глобальних тенденцій розвитку світового простору. Емпіричні закономірності в області мікроелектроніки та телекомунікацій на технічному рівні заклали основи інформаційної технології, стали основою інтернаціоналізації господарського життя та надали міжнародним ринкам ознак глобального розвитку. Рівні глобалізації відображають фактично еволюцію розвитку ринкових відносин: окремих компаній, галузевих ринків, окремих країн та світовий.

Усвідомлення процесів, що відбуваються на мезорівні світової економіки, є важливими для інших її рівнів. Зокрема, вірне визначення сутності та ознак глобальних галузевих ринків впливає на те, як компанії уявляють собі їх організаційну структуру, ресурсозабезпечення, маркетинг, і як будуть приймати рішення щодо подальшого функціонування та конкуренції. На макорівні характеристики глобальних галузевих ринків є основою для розробки державної політики щодо підвищення конкурентноздатності національної економіки, адже М. Портер писав: "глобальні галузі – це арена боротьби фірм із різних країн, де конкуренція здійснюється такими способами, які істотно впливають на економічне становище країн. Здатність фірм країни отримати конкурентну перевагу в глобальних галузях приносить вигоди і в торгівлі, і в закордонних інвестиціях" [1, с. 73].

Проблемам економічної глобалізації присвячені роботи відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як О. Білорус, В. Базилевич, І. Бураковський, А. Гальчинський, В. Гесць, С. Глазьев, Н. Гражевська, М. Кастельс, В. Паньков, А. Філіпенко, А. Чухно, Ю. Яковець та інших. Першим проаналізував економічну глобалізацію як суто ринковий феномен Т. Левітт у роботі "Глобалізація ринків". Найбільш широко надав характеристику глобальним рин-

кам та напрямам підвищення конкурентноздатності національних економік в умовах глобалізації М. Портер. Особливості функціонування глобальних ринків стали основою для аналізу стратегічних концепцій діяльності фірм у менеджменті, зокрема у роботах Г. Гольдштейна, А. Інклена, О. Каніщенко, Д.-Н. Ласку, К. Рамасвані, А. Старостіної, П. Уолтерса, А. Тичинського, Б. Тойна та інших. Проте економіко-теоретичний аналіз сутнісних ознак та форм прояву ринкових відносин на глобальному рівні, на нашу думку, зроблено недостатньо.

Метою статті є дослідження підходів до визначення сутностей, закономірностей функціонування та ознак глобальних галузевих ринків.

Світова економіка являє собою поєднання національних господарств на основі головних форм міжнародних економічних відносин: світової торгівлі, міжнародного руху капіталу, міжнародних валютно-фінансових відносин, міграції робочої сили та науково-технічного співробітництва. Для світової економіки інтернаціоналізація господарського життя відбувається у формі інтеграції – об'єднання ринків, виробництв окремих країн у зону вільної торгівлі та підприємництва, що створює передумови для іншої форми інтернаціоналізації – транснаціоналізації, тобто взаємопереплетіння економік різних країн внаслідок формування транснаціонального капіталу, який функціонує на всіх національних сегментах галузевих ринків, та призводить до утворення глобальних ринків. Мабуть тому перші дослідження економічної глобалізації пов'язані з аналізом ринкових відносин, зокрема у роботі Т. Левітта "Глобалізація ринків", де автор визначає, що глибокі зміни в технології, зокрема комунікацій, інформації, а також формування єдиних споживчих переваг у більшості країн світу, незважаючи на культурні розбіжності, призводять до появи глобальних ринків стандартизованих споживчих товарів, внаслідок чого компанії змушені змінювати стратегію діяльності із транснаціональної на глобальну. Т. Левітт вперше відзначив, що тенденції розвитку ринкових відносин призвели до їхньої глобальної спільності й визначили наступні якісні ознаки глобальних ринків [2]:

- многонаціональні компанії стають глобальними внаслідок зміни стратегії діяльності;
- продаж стандартизованих та високотехнологічних продуктів по всьому світу.